

**Guia
d'Orquídiés
de l'Alta Garrotxa**

© Autor dels textos: Xavier Collmalivern i Banal

© Autor de les fotografies: Xavier Collmalivern i Banal

© Autor dels dibuixos: Xavier Collmalivern i Banal

Assessor científic: Enric Bisbe i Company

Suport cartogràfic: extret de la Guia de patrimoni històric i cultural de l'Espai Natural de l'Alta Garrotxa (Llibres de Batet (2003); Carme Simon, editora).

Disseny i maquetació: Eulàlia Bonet

Impressió: Impremta Aubert

Edita: Consorci de l'Alta Garrotxa

Primera edició: juliol 2008

Dipòst legal: GI-829-2008

Introducció

Cada any l'espai natural de l'Alta Garrotxa atrau centenars de persones per gaudir de la natura i dels seus encants; molts fan una caminada amb la família i els amics fins a Sant Aniol, admirant les rieres i els salts d'aigua, com el del Brull; els excursionistes conquereixen els seus cims passant pels camins de difícil accés; altres visiten les esglésies romàniques o simplement passegen per la varietat de boscos amb alzines, faigs, pins, roures... fent així les delícies als aficionats a la fotografia; també hi acudeixen els boletaires i els caçadors que van al darrere dels porcs senglars. Tots aquests aspectes són ben coneguts i valorats; tanmateix l'Alta Garrotxa amaga bellesa extraordinàries que ben poca gent coneix, com és una gran varietat d'orquídies.

A Europa s'han descrit més de 400 espècies d'orquídies silvestres, una setantena de les quals les trobem a Catalunya. Evidentment, a la comarca de la Garrotxa també en tenim, però el més important és que d'aquestes 70 orquídies, la meitat les podem trobar a la Garrotxa. Això vol dir que és una comarca extremadament rica en aquest grup de plantes, tot i que la gent pràcticament les desconeix.

Aquesta guia es centra a l'àmbit de l'Alta Garrotxa i descriu 34 de les 40 espècies que s'ha constatat que hi son presents. Cal tenir en compte que aquest és un nombre important d'espècies per un territori relativament petit en relació a Catalunya, fet que ha motivat l'edició de la guia, amb l'objectiu que la gent pogués conèixer, identificar, fotografiar les orquídies però en cap cas arrencar-les o malmetre-les ja que fins i tot alguna de les espècies està protegida legalment.

Aquesta publicació no va dirigida als biòlegs sinó a la gent que no coneix les orquídies; és per això que hem utilitzat un vocabulari senzill i planer, comprensible per a tothom, des de la mainada fins als adults. Tot i això hem utilitzat alguns termes específics de botànica que no tenen cap nom comú. En aquests casos hi ha uns dibuixos que ens ajuden a identificar les diverses parts de la planta o la flor, necessàries per diferenciar les espècies.

Si realment us sentiu fascinats per aquestes flors esperem que aquesta guia us sigui d'ajut per descobrir, respectar i gaudir de la riquesa orquidològica de l'Alta Garrotxa.

Les orquíidies

Les orquíidies conformen una de les famílies de plantes més evolucionades, i que encara estan en ple procés de diversificació; es calcula que hi ha un total de 20.000-25.000 espècies arreu del món. Destaquen pel fet que han assolit uns nivells de perfecció molt alts en les seves flors, aconseguint una relació molt estreta amb els organismes que les pol·linitzen. En alguns casos la polinització es dona a partir d'oferir nèctar als insectes; en altres, molt més perfeccionats aconsegueixen enganyar els individus masculins de determinades espècies d'insectes, que intenten copular amb la flor. Aquest darrer cas a casa nostra és exemplificat per diverses espècies d'abelleres.

Hi ha uns trets identificatius generals per saber si una planta és una orquíidia. Totes tenen una tija única i sempre sense ramificacions; les fulles són senceres, generalment ovalades o allargades, els seus laterals són llisos sense dents de serra i estan fixades a la tija directament, sense pecíol. Són plantes perennes, és a dir que rebroten any rere any, tot i que l'època més desfavorable la passen en forma d'un petit bulb subterrani. Un tret que ens permet identificar ràpidament que es tracta d'una orquíidia és el fet que l'ovari (situat entre els tèpals i el punt d'inserció de cada flor) es troba torçat 180°. S'observa que els nervis, que recorren tot l'ovari, es cargolen formant un petit espiral que és fàcilment observable en totes les espècies.

Generalment tenen un nombre important de flors que s'agrupen al capdamunt de la tija formant una espiga. A la base de les flors pot aparèixer una petita bràctea (com una fulleta) que acompanya cada una de les flors, diferenciada de les pròpies fulles. Les flors són la part més espectacular de les orquíidies, tant pels colors, com per les formes i els dibuixos que presenten.

Les flors de les orquíidies responen a una mateixa estructura que es va repetint en totes les espècies:

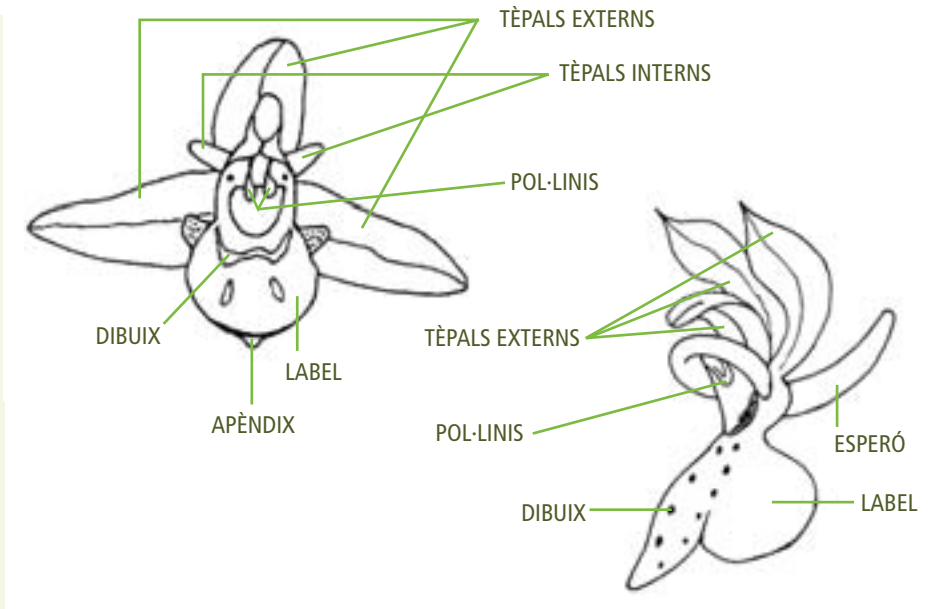
- Els sèpals i pètals no són massa diferents entre ells pel que fa a les mides i colors.
- Els tres tèpals externs formen la part més exterior de la flor i normalment són iguals en color i en forma (correspondrien als sèpals d'una flor convencional).
- Els tres tèpals interns, dos d'aquest iguals i no massa atractius, són generalment semblants als tèpals externs. El tercer tèpal intern, ubicat al centre, normalment és més gran i més visible, amb curioses adaptacions; de fet és la peça preparada per atreure l'esmentat insecte i permetre que s'hi aturi. Aquest gran tèpal rep el nom de label i en moltes espècies la seva forma en determina el nom popular. En són un exemple la flor d'abella, la flor del simi o la de l'home penjat.
- El label sol ser la peça característica que ens permet diferenciar diverses espècies. Generalment la part que ens atrau tant pel seu color, com pels dibuixos i la forma. En algunes espècies que produeixen nèctar, com ara les espècies del gènere *Orchis*, a la base del label hi trobem una prolongació coneguda com a esperó. Aquest pot ser molt variable entre les diferents espècies, tant pel que fa al gruix, la longitud o la inclinació i sovint és un tret que ens permet diferenciar algunes espècies. Un altre tret que ens permet diferenciar determinades espècies, és un

petit apèndix que apareix a la part terminal del label, que és ben diferenciat en algunes abelleres (Ophrys spp.)

- Els òrgans reproductors estan al centre de la flor i hi destaquen els dos pol·linis (2 grans granets de pol·len), normalment grocs i posats de costat, moltes vegades ben visibles i que sovint ajuden a identificar l'espècie.

- Les orquídiïes destaquen per produir un gran nombre de llavors molt petites que es poden conservar durant anys (s'estima que entorn d'uns 20 anys). Aquestes llavors no tenen teixit nutricional, és per aquest fet que la germinació únicament es possible amb l'ajuda d'un fong amb el qual poden establir una relació simbiòtica.

PARTS PRINCIPALS DE LES ORQUÍDIÏES:

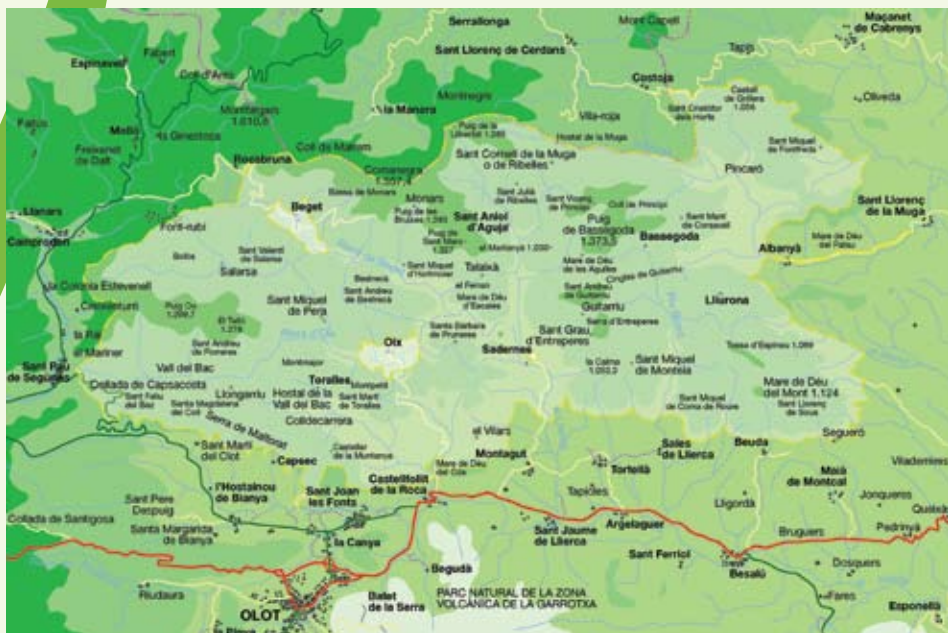
Hi ha altres aspectes identificatius que aquí no tractarem -com els òrgans subterranis- que són trets secundaris per la seva identificació i que no són necessaris per reconèixer les espècies presents a l'Alta Garrotxa. Sí que cal dir que totes les espècies presents a casa nostra produeixen òrgans subterranis que permeten mantenir la planta en estat latent durant les èpoques desfavorables. Aquests òrgans, generalment en forma de petit bulb, es van renovant de manera que un mateix individu el podem trobar en un mateix indret any rere any.

És important recalcar que cada espècie d'orquídiïa necessita unes condicions ambientals específiques, tant pel que fa al tipus de terreny, el grau d'humiditat, la il·luminació... En aquest sentit són especialment sensibles al règim de precipitacions, de manera que aquells anys en què la primavera és eixuta, trobem menys orquídiïes florides i altres anys amb precipitacions regulars i constants trobem tant un nombre major d'espècies com un nombre més gran de individus. Cada espècie té un comportament diferent, però a grans trets podem dir que la floració es dona en un petit espai de temps, en alguns casos de poc més d'una setmana.

Límits de la guia

Aquesta guia aporta els coneixements adquirits per l'autor en l'àmbit de l'espai d'interès natural de l'Alta Garrotxa i tota una àrea d'influència limitada per aspectes bàsicament geogràfics. A grans trets el límits que abarca la guia són:

- Pel nord: el límit fronterer des del Montfalgars fins a trobar el riu Muga, i d'aquest fins a Albanyà.
- Per l'oest: des del Montfalgars seguint tota la carena que separa les aigües del Ter amb les del Fluvià, passant pel coll de la Batllia, la collada de Capsacosta fins al coll de Santigosa.
- Pel sud: des del coll de Santigosa seguint la riera de Santa Llúcia fins a la Vall de Bianya i d'aquesta fins a trobar el riu Fluvià. Posteriorment, seguint aigües avall fins a la resclosa de Serinyà on trobem el límit actual de la Garrotxa.
- Per l'est: tot i ser més difícil definir el límit mitjançant la orografia del terreny, a grans trets el límit seria des de la resclosa de Serinyà fins al veïnat de Pedrinyà, d'aquí fins a Sant Martí Sesserres i d'aquest fins a Santa Maria d'Estela, finalitzant a Albanyà.

Mapa de l'Espai d'Interès Natural de l'Alta Garrotxa

Com utilitzar la guia

A partir d'aquí, cada pàgina doble tracta una espècie d'orquídia. A la pàgina de l'esquerra hi trobem el nom científic més acceptat, d'acord amb la Flora Manual dels Països Catalans (revisada el 2005).

A sota hi figura el nom comú o noms més utilitzats.

Seguidament, hi ha una fotografia on es detallen els aspectes claus per a una identificació ràpida de l'espècie; és principalment útil amb espècies molt semblants que poden portar confusió.

Finalment, segueix una explicació més detallada de les característiques de les diferents parts de l'orquídia, especialment de la flor i concretament del label. Es detallen els ambients on es pot trobar, així com els requeriments ecològics a grans trets, la seva distribució i l'època més apropiada per trobar-la florida.

Al final d'algunes fitxes hi trobarem un asterisc que indica una nota aclaratoria important.

A la pàgina de la dreta únicament hi ha fotografies que ajudaran a una correcta identificació de l'espècie.

Barlia robertiana

Himantoglossum robertianum

Mosques grosses; bàrlia

🔗 Els trets clau per a la identificació:

El casc té tonalitats verdoses i un puntejat normalment fúcsia.

El label és blanc al centre i més rosat cap els laterals amb punts fúcsia.

El lateral del label és sempre ondulat.

🔗 Descripció:

És la orquídia més robusta que tenim a la zona. L'alçada de la tija arriba fàcilment als 50 cm; és gruixuda i té grans fulles a la base de color verd intens.

Les flors, també grosses i oloroses, formen una densa espiga on es troben en gran nombre, molt juntes i tocant-se les unes amb les altres.

Els tèpals externs i interns formen un casc cap endavant de tonalitats verdoses i rosades amb punts de color rosa intens a l'interior.

El label està dividit en quatre grans lòbuls que li donen una forma similar a un ninot. Té tonalitats rosades i cap al centre és més blanquinós, amb taques de rosa intens; els laterals del label són sempre ondulats. La part central del label presenta un conjunt de ratlles i punts de tonalitats rosades, sobre un fons blanc-rosaci.

🔗 Ambient:

Es molt típica de l'Empordà on surt al litoral, especialment en petits pradells i espais oberts, sovint als marges de conreus i les vores de les carreteres. Alguns exemplars s'endinsen cap a les comarques d'interior, arribant a la part més oriental de la Garrotxa. A l'Alta Garrotxa és poc abundant; apareix sempre en llocs on rep llum suficient del sol i sobre terrenys calcaris. El fet que sigui tan grossa fa que pugui sortir en llocs on l'herba és bastant alta.

🔗 Floració:

És una de les espècies més primerenques; floreix a partir del febrer, tot i que normalment, a l'Alta Garrotxa, la gran majoria floreix entre mitjans de març i principis d'abril.

~ **Ophrys fusca**

Mosques negres; Abellera fosca

~ **Els trets clau per a la identificació:**

Els tèpals són verdosos i el de dalt apareix corbat endavant com un casc. —————

El label és fosc, amb tonalitats grises a la part més interna i marró molt fosc i vellutat a la part exterior. —————

El perfil del label és arrodonit amb quatre parts. —————

~ **Descripció:**

Aquesta orquídia és relativament petita, d'uns 10 a 20 cm, tot i que pot assolir els 35 cm. Té la tija gruixuda i verda. Les 3 ó 4 fulles principals són a la base de color verd.

Les flors apareixen en un nombre reduït, normalment de 3 a 6, ben separades al llarg de la tija.

Els tèpals externs són de color verd clar o grogós i el del mig està corbat endavant en forma de casc. Els dos tèpals interns són estrets i allargats, de color verd i sovint tacats de marró. El label apareix corbat cap avall amb quatre parts molt arrodonides, és de color marronós i molt vellutat al marge, mentre que el dibuix interior pot presentar diverses tonalitats grisesos.

~ **Ambient:**

Viu en terreny calcari i a les clarianes del bosc, sobretot de pi. A l'Alta Garrotxa només viu en alguns llocs de les zones més baixes cap a l'extrem oriental, on abunden les pinedes. És difícil de trobar ja que en ser fosca i petita passa desapercibuda.

~ **Floració:**

Succeeix des de mitjans i finals de març fins a mitjans d'abril com a molt tard. És la primera que floreix del gènere Ophrys.

Ophrys sphegodes

Abellera aranyosa

ϛ Els trets clau per a la identificació:

Els tèpals exteriors i interiors són verds.

Té el dibuix d'una H o una X brillant.

El label és en general bastant fosc.

ϛ Descripció:

Aquesta orquídia creix des dels 15 cm fins als 40 cm. Té la tija verda amb 3 ó 4 fulles principals a la base i estretes respecte altres abelleres.

Les flors, que poden aparèixer en nombre de 2 a 8 estan ben separades i mai es troben obertes alhora. Comencen a florir les de baix i en arribar a dalt les primeres flors ja es troben pansides.

Els tèpals externs són verds mentre que els interns són del mateix color però destaquen per ser més petits i generalment ondulats al marge. El label és arrodonit, amb protuberàncies basals poc accentuades de color marró o porpra fosc i als laterals té petits pèls marronosos densos. El dibuix pot tenir multitud de formes però principalment té forma d'H, X o U; molt sovint és una barreja d'aquestes més o menys distorsionades. És una espècie amb moltes varietats i subespècies difícils de catalogar pels mateixos botànics.

ϛ Ambient:

Viu en terreny calcari i a les clarianes del bosc, en llocs oberts i prats amb herba baixa. És molt abundant a l'Alta Garrotxa, on a vegades pot aparèixer de forma molt abundant en els prats. La trobarem fins els 500m, encara que esporàdicament pot superar aquesta cota.

ϛ Floració:

És la segona que floreix del gènere Ophrys, des de mitjans d'abril fins mitjans de maig.

~ **Ophrys lutea**

Mosques grogues, abellera groga

~ **Els trets clau per a la identificació:**

- Tèpals verd clar corbats endavant.
- Pol·linis petits però visibles.
- El label té una franja ampla i groga a tot vol.

~ **Descripció:**

Es tracta d'una orquídia no massa gran que rarament assoleix més de 25 cm; la tija és verda i força rabassuda i té les fulles principals a la base; aquestes poden ser bastant grosses, d'un verd fort i en destaquen els nervis.

Les flors, feblement oloroses, són més grans que en altres abelleres, i es distribueixen en nombre de 2 a 8 ben espaiades al llarg de la tija.

Els tèpals interiors i exteriors són de color entre verd i grogós, corbats lleugerament cap endavant. El label és pla, dividit en tres petites parts; es caracteritza per una franja ampla de color groc que ressegueix el marge d'aquest. El dibuix de l'interior és marró o púrpura fosc i vellutat. A la part central hi destaquen dues línies amples i ovalades de color grisós.

~ **Ambient:**

Prefereix el terreny calcari en indrets eixuts i càlids, a no massa altitud. Viu a les clarianes amb pins o ginebres i en alguns prats. És escassa i difícil de trobar a l'Alta Garrotxa, encara que a altres llocs de la comarca és més abundant.

~ **Floració:**

Principalment té lloc entre el mes de maig i inicis de juny.

Ophrys insectifera

Mosquera, abellera mosquera

ϛ Els trets clau per a la identificació:

Els tèpals interiors són petits i de color fosc, amb forma d'antena.

Els tèpals exteriors són verdosos.

La flor és allargassada, amb el label especialment fosc.

ϛ Descripció:

És una orquídia alta i esvelta que pot assolir els 50 cm; la tija és verda i força prima. No presenta una roseta basal de fulles sinó que aquestes apareixen dretes i separades. Són estretes i agudes, amb forma de llança. Les flors apareixen en un nombre de 2 a 14, ben separades, gairebé equidistants entre elles, formant una espiga allargada.

Les flors es caracteritzen per ser fosques i perquè estan col·locades pràcticament en posició vertical. Els tèpals exteriors són verds, amples i estesos, mentre que els interiors són prims de color marró fosc i amb l'aparença de dues petites antenes.

El label és pla i llis i de color marró fosc, amb 4 lòbuls ben diferenciats; té dues extremitats laterals superiors i dues extremitats inferiors més grosses i amples. El dibuix o mirallet consisteix en una taca més o menys quadrada de color grisós.

ϛ Ambient:

Prefereix els terrenys calcaris, especialment en clarianes del bosc, i a vegades és pot trobar en espais oberts com ara algun prat. Surt des de la terra baixa fins al límit del bosc a 1.500m d'altitud; tot i així és molt escassa i difícil de trobar ja que normalment surten exemplars solitaris i rarament formen petits grups.

ϛ Floració:

Té lloc des de principis de maig a la terra baixa i fins a finals de juny a les zones més altes.

Ophrys bertolonii *Benacensis*

Abellera catalana

Els trets clau per a la identificació:

Els tèpals externs són de color rosa intens amb un nervi verd al mig.

Els tèpals interns són clarament rosats.

Tota ella és fosca amb un mirallet arrodonit i lluent.

Descripció:

Aquesta orquídia és anomenada també *Ophrys catalaunica*.

És la joia de l'Alta Garrotxa ja que en tot el món només es troba a Catalunya i en una petita part del sud de França; a més està protegida a l'espai d'interès natural de l'Alta Garrotxa. Té la tija verda i no massa gruixuda i creix fins als 25 cm amb les fulles formant una petita roseta a la base. Normalment la inflorescència està formada per un petit nombre de flors, entre 2 i 4, ben separades entre elles.

Els tèpals externs són de color rosa i tenen un nervi verdós al mig. Els tèpals interns són més petits, d'un color rosa més intens, i a vegades amb tonalitats brunes al marge, que pot aparèixer una mica ondulat.

El label és de color porpra fosc o roig, gairebé negre, envoltat de petits pèls. Al centre té una taca arrodonida, a vegades amb forma de ferradura invertida o de cor; quasi sempre d'un color morat lluent i lliure de pèls.

Ambient:

Viu als prats, tant en joncades com fenassars, en brolles de romaní i en espais oberts com feixes abandonades i marges amb herba baixa. Prefereix els llocs ben il·luminats però amb certa frescor i sempre en terreny calcari.

Surt a diferents indrets de l'Alta Garrotxa fins als 800 m, tot i així és poc abundant i a vegades difícil de trobar.

Floració:

Té lloc durant el mes de maig, tot i que alguns individus poden florir a inicis de juny.

Ophrys scolopax

Abellera becada

ϛ Els trets clau per a la identificació:

Els tèpals interiors són clarament rosats i lleugerament punxeguts.

Els tèpals externs són de color rosa intens amb un nervi verd al mig.

L'apèndix sempre està dirigit amunt i visible.

ϛ Descripció:

Aquesta espècie té una lleugera similitud amb la *Ophrys apifera* i pot portar a certa confusió, per això ens cal saber que es poden diferenciar a partir del vistós apèndix del label i per les dues "banyetes", que en aquest cas són més destacades.

Té la tija verda i no massa gruixuda i creix fins als 30 ó 40 cm amb les fulles principals a la base. Les flors són relativament grans i generalment en trobem de 3 a 10, ben separades al llarg de l'espiga.

Els tèpals externs són de color rosa i tenen un nervi verd al mig. Els tèpals interns son més petits, també rosats i normalment bastant punxeguts. El label és allargat i presenta dues prominències recobertes de pilositat fent una mena de banyes. L'apèndix, situat a la part terminal del label, és de color groc i està totalment corbat cap amunt i és fàcilment visible. El label té un mirallet de color violat, vermellós o marronós, sempre més clar que la resta del label. A primer cop d'ull sembla un somriure com el de la *O. apifera*, però el mirallet fa un dibuix d'X o H —a vegades força distorsionada— amb una línia que l'emmarca.

ϛ Ambient:

Viu en terreny calcari, als prats, conreus i feixes abandonades i marges amb herba baixa.

Surt a diferents indrets de l'Alta Garrotxa fins als 800 m més o menys, tot i així no és massa abundant.

ϛ Floració:

Succeeix durant el mes de maig.

* La *O. apifera* i la *O. scolopax* tenen certa similitud a primer cop d'ull, però si ens hi fixem bé les distingirem de seguida. Un tret que les diferencia és l'apèndix del final del label; l'abellera el té avall i amagat, mentre l'abellera becada el té amunt i més visible.

Ophrys apifera

Flor d'abella; mosques d'ase, abellera

Ϸ Els trets clau per a la identificació:

Els tèpals externs són de color rosa amb un nervi verd al mig.

Porta el dibuix inconfusible d'un gran somriure de color ataronjat.

L'apèndix del label està corbat enrere i des de sobre no és visible.

Ϸ Descripció:

És l'orquídia més simpàtica de totes; amb el seu gran somriure i els seus colors vistosos és inconfusible. Les fulles principals són a la base i la tija és dreta i bastant gruixuda comparada amb tota la planta. Pot arribar als 50 cm encara que normalment fa entre 20 i 30 cm.

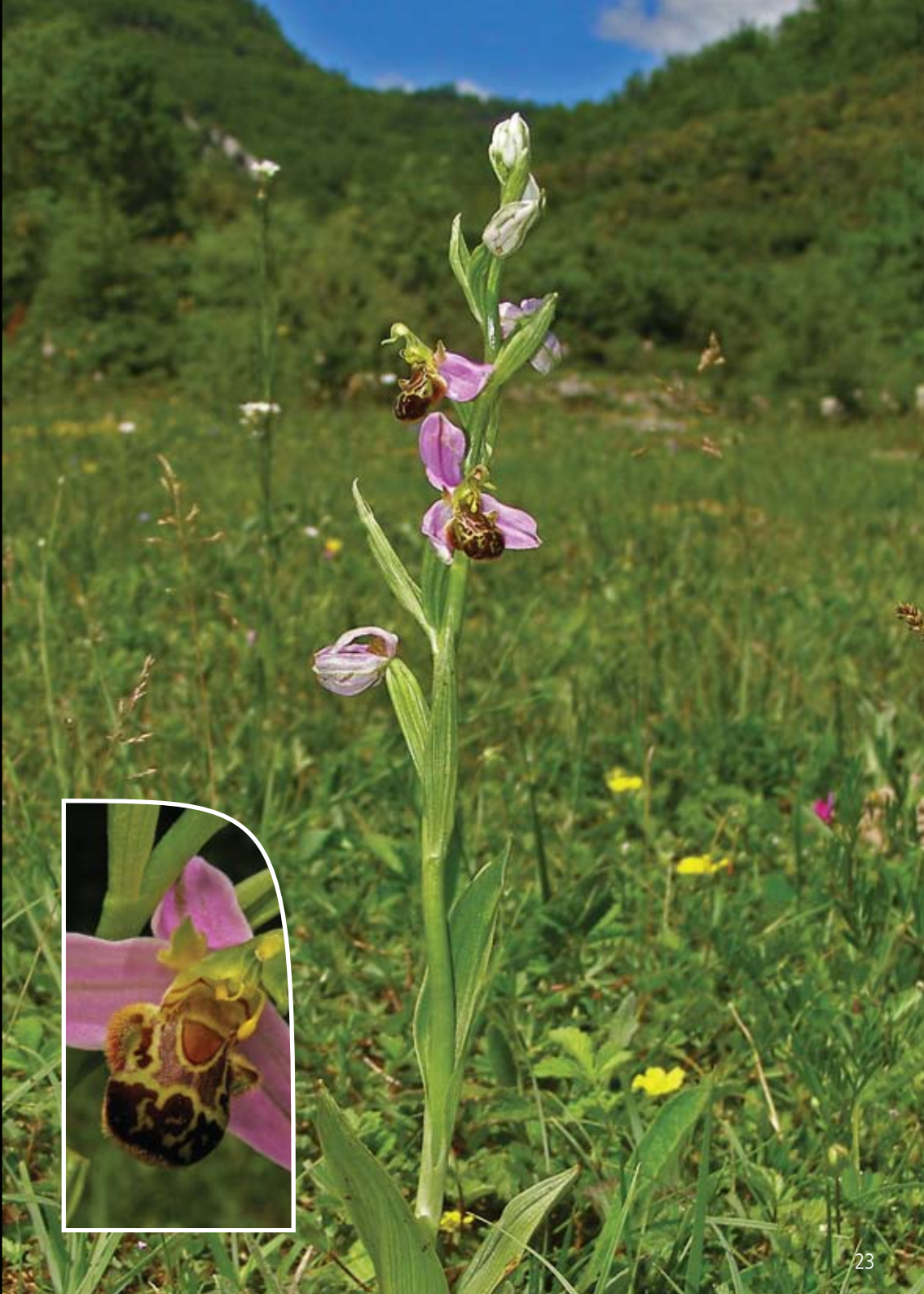
Els tèpals externs normalment són de color rosa intens (rarament blanquinosos) i tenen un nervi verd bastant prim al mig. Els tèpals interns son triangulars i molt petits, simulant unes petites "banyes" recobertes per un borrisol fi. El label és més curt que els tèpals externs i té el dibuix inconfusible d'un gran somriure de color ataronjat amb un parell de línies més clares que l'envolten i sovint amb taques a la part inferior. Té als costats dos lòbuls molt peluts orientats cap endavant, que pretenen simular les potes de la suposada abella. És precisament aquesta pilositat del label, d'on prové el nom del gènere (*Ophrys*), que significa "cella" en grec. Aquesta protuberància pretén imitar l'esquena de les femelles de determinats insectes, no tant sols pel que fa al colors, sinó també a la textura i l'olor, molt importants per assegurar-se la polinització. A la part final del label, hi trobem un petit apèndix de color groc, totalment corbat enrere i difícil de veure.

Ϸ Ambient:

Creix en prats, petits matollars, i clarianes del bosc, sovint en feixes abandonades on hi ha herba baixa. Normalment la trobarem en llocs frescals però on hi toqui el sol directament i sempre en terreny calcari. És força comuna i surt des de la part més baixa de la comarca fins als 1.000 m. d'altitud aproximadament.

Ϸ Floració:

És la darrera espècie del gènere *Ophrys* que floreix, començant a finals de primavera (maig) i fins ben entrat l'estiu (juny).

Limodorum abortivum

Clavell violaci

Els trets clau per a la identificació:

La tija és violàcia i molt llarga.

Té els tèpals allargats i oberts.

L'esperó és llarg i cap avall.

Descripció:

Aquesta orquídia assoleix fàcilment 50 cm d'alçada; té una tija dreta i rígida, llisa i buida per dins. És característica pel fet que no l'acompanya cap tipus de fulla a la base i per tenir un color verd-violaci o gris-violaci faltat de parts verdes. La manca de parts verdes respon al fet que es nodreix totalment dels fongs que té a les arrels enlloc de créixer de la llum del sol. Únicament ens adonarem de la presència del clavell en el moment en què floreixi, ja que la resta de l'any totes les parts de la planta viuen sota terra. Generalment apareixen petits grups de 2 ó 3 tiges, d'un mateix individu. Les flors apareixen en nombre molt variable, entre 4 i 20, al capdamunt de la tija. Les flors són molt grosses, fins al punt de ser una de les orquídiades d'Europa amb les flors més grans. Es mantenen obertes molt poc temps; si les observem de ben a prop són realment una meravella de disseny. Els tèpals laterals externs i interns són d'un violaci clar i estan estesos; el central està inclinat cap endavant i a sota hi té l'aparell pol·linitzador, de color grogós. El label és llarg, en forma d'U o V, amb els marges ondulats i a l'interior és blanquinós amb tonalitats o ratlles violàcies. L'esperó és llarg i corbat cap avall i del mateix color que els tèpals.

Ambient:

: Prefereix els terrenys secs però rics en matèria orgànica. El lloc més habitual on es pot trobar és sota alzinars o al límit entre prats i aulines, en ambients amb molta fullaraca. Ocasionalment surt a les places carboneres. Alguns autors apunten que seria més abundant allà on hi fan presència alguns pins, doncs es podria associar directament a les seves arrels. No és molt abundant però tot i així es pot trobar amb relativa freqüència.

Floració:

Es dona durant tot el mes de maig i principi de juny.

* Si les condicions meteorològiques no són favorables pot sortir i créixer però les flors no s'arribaran a obrir.

Listera ovata

Orquídia de fulles rodones

Els trets clau per a la identificació:

Les flors són verdes i molt petites.

Els tèpals externs són bastant arrodonits.

El label és llarg i dividit en dues parts.

Descripció:

És l'única orquídia totalment verda, semblant a qualsevol herba del bosc, motiu pel qual passa molt desapercebuda. Normalment fa de 30 a 40 cm d'alçada, tot i que pot créixer fins als 60 cm. Té només 2 fulles (rarament 3) verdes, grosses i ovalades, oposades i situades a la mateixa alçada de la tija, aproximadament a un terç d'aquesta. La tija és prima i verdosa i tot sovint plena de pèls molt fins. Les flors són bastant petites i es reuneixen en una espiga molt esclarissada en nombre aproximat de 20. Com que la tija és molt prima, el pes de les flors la fan arquejar cap a un costat. Els tèpals externs i els interns, tots de color verd, formen una espècie de cúpula oberta.

El label, que està penjant cap avall, és bastant llarg si el comparem amb la resta de peces de la flor, i dividit en dos parts iguals que li donen l'aparença d'una petita llengua de serp de color verd.

Ambient:

Viu en tots els terrenys però sempre en llocs d'ombra i humits, sota els boscos espessos de roures, faigs i pins, rarament en aulines ja que aquestes prefereixen el solei. Apareix sovint en prats humits amb abundant herba. És una espècie que abunda a l'Alta Garrotxa però bastant difícil de trobar ja que al ser totalment verda passa desapercebuda.

Floració:

Té lloc a partir de maig a les zones més baixes i fins al juliol a més alçada.

Cephalanthera longifolia

Curraïà blanc

ϛ Els trets clau per a la identificació:

Els tèpals són completament blancs.

La punta del label és groga.

Les fulles són allargades i estretes i estan disposades en dos rengles al llarg de la tija.

(vegeu la fotografia de la pàgina de la dreta)

ϛ Descripció:

Aquesta orquídia és fàcil d'identificar ja que és una de les poques espècies en què les fulles no estan a la base, sinó que estan al llarg de la tija, d'on surten alternant-se formant dues fileres; són de color verd clar. La planta és esvelta, arribant a créixer fins als 30 ó 40 cm.

Les flors estan ben espaiades i apareixen en nombre molt variable, de 3 fins a 18 al llarg de la tija.

Els tèpals externs i interns són de color blanc pur i d'una mida semblant. Els tèpals es mantenen lleugerament tancats formant una mena de "casc". El label també és blanc i té forma de U amb la punta de color groc. A l'interior té unes petites crestes grogues o rarament ataronjades.

ϛ Ambient:

Viu en tot tipus de terreny; prefereix els boscos, on troba indrets més aviat ombrívols. Es pot trobar amb relativa freqüència encara que no és excessivament abundant. És més fàcil localitzar-la als boscos de la zona baixa, tot i que la podem trobar fins a alçades superiors als 1400 m.

ϛ Floració:

Té lloc des de maig fins a finals de juny.

Cephalanthera damasionium

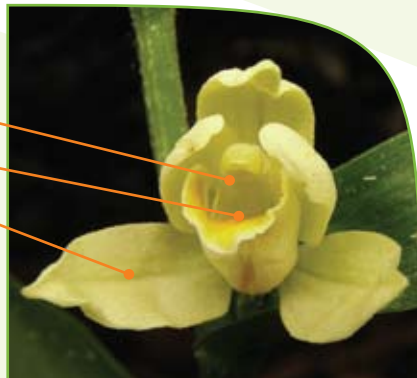
Curraïà grogós o groc

ϛ Els trets clau per a la identificació:

La flor és bastant tancada.

El label també és groc amb crestes.

Els tèpals són grossos i d'un blanc cremós.

ϛ Descripció:

Aquesta orquídia és semblant al Curraïà blanc, del qual podem diferenciar-la ja que té uns tèpals més grans d'un blanc trencat i alhora presenta un nombre més reduït de flors. Pot assolir fins a 50 cm tot i que rarament sobrepassa els 30. La tija és verda i les fulles ovalades, formant dues fileres.

Les flors es disposen en un nombre molt variable, de 3 a 15 flors al llarg de la tija, generalment ben espaiades i erectes; normalment els tèpals interns i el tèpals externs estan dirigits cap endavant formant un casc, donant una aparença ovalada a la flor, que es manté força tancada. Els tèpals són tots d'un mateix color, des d'un blanc cremós a un groc clar.

La secció del label té forma d'U i no és fàcil de veure ja que queda tancat pràcticament dins el casc; aquest presenta una ornamentació amb petites crestes de groc a ataronjat.

ϛ Ambient:

Pot viure en tots els terrenys, preferiblement el calcari. Viu a l'interior dels boscos, principalment de roure i faig però a no massa alçada (1400 m). No és massa abundant i la seva floració dura pocs dies.

ϛ Floració:

Floreix des de maig a mitjans de juny.

*És una orquídia molt sensible als canvis de temperatura i a les pluges, en una setmana pot sortir i si hi ha canvis sobtats de climatologia no arriba a florir i es panseix.

~ **Cephalanthera rubra**

Curraia vermell

~ **Els trets clau per a la identificació:**

El label és blanquinós, amb els marges purpuris i presenta petites crestes grogues.

Els tèpals estan estesos cap als laterals.

La flor és de color rosa intens o purpuraci.

~ **Descripció:**

La planta és prima i alta i pot superar perfectament els 50cm. La tija és verdosa i estriada, ondulada amb inflexions que coincideixen amb els punts d'on surten les fulles. Les fulles són estretes i verdes i estan disposades en dues fileres al llarg de la tija.

Les flors estan ben espaiades; apareixen en nombre de 3 fins a 10 o 12 i amb tonalitats que van d'un rosa clar fins a coloracions més intenses. Els tèpals interns i el tèpal extern central formen un casc acabat amb punta mentre que els tèpals externs laterals estan estesos cap a fora. Tots ells són habitualment d'un mateix color i tonalitat. El label té forma d'U i és blanquinós, amb petites crestes a l'interior de color grogós; la seva punta és de color rosat.

~ **Ambient:**

Pot viure en tots els terrenys, preferiblement el calcari. Es pot trobar amb relativa facilitat als prats, feixes abandonades, als boscos esclarissats de roure, alzina, pi, faig i fins hi tot a les voreres de les pistes forestals. És una espècie localment prou abundant.

~ **Floració:**

Té lloc a finals de maig però sobretot al juny.

Neottia nidus-avis

Neòtia, Magraneta borda

Ϸ Els trets clau per a la identificació:

La tija és de color marronós o grogós.

Sembla recoberta de cera.

El label està dividit en dues parts que s'allunyen cap enfora.

Ϸ Descripció:

Podríem dir que aquesta orquídia és la menys bonica que tenim a l'Alta Garrotxa, ja que tant la tija com les flors presenten tonalitats marronoses o groguenques. Únicament detectem la planta en el moment en què inicia la floració; la resta de temps totes les parts de la planta viuen sota terra. La planta assoleix els 40 cm amb una tija robusta i marronosa sense cap part verda. Depèn totalment dels fongs que té a les arrels per viure i s'alimenta indirectament de les restes de fullaraca, molt abundant als boscs on viu. Normalment trobem diverses tiges, entre 3 i 5 que surten d'un mateix feix d'arrels. Les flors, en gran quantitat (fins a 40), cobreixen la totalitat de la part superior de la tija. Són relativament grosses, desprenen una aroma lleugera, tenen el color de la mel i semblen encerades. Els tèpals externs i interns són molt semblants de mida i formen una caputxa una mica oberta. El label és del mateix color i sense dibuixos i està dividit en dues parts arrodonides que s'allunyen entre elles.

Ϸ Ambient:

Sempre apareix en boscos preferentment caducifolis rics en fullaraca i matèria vegetal en descomposició. La trobarem sempre a l'ombra, a sota dels boscos atapeïts d'aulines, faigs, roures etc. També apareix en boscos de ribera al costat de rieres i recs humits. En alguns llocs és bastant abundant encara que en general costa de trobar ja que sol passar desapercebuda.

Ϸ Floració:

És molt variable; hi ha anys que surt a finals d'abril i altres anys a finals de maig i juny. La floració és molt irregular pel que fa a l'abundància; si la primavera és molt eixuta surten pocs exemplars.

* És molt fàcil de confondre amb altres espècies de plantes paràsites conegudes popularment com a Frases. Una espècie molt comuna d'aquestes és el Frare de l'heura *Orobancha hederæ*.

~ **Anacamptis pyramidalis**

Barret piramidal, flor caputxina

~ **Els trets clau per a la identificació:**

La inflorescència té forma cònica o piramidal.

Les flors, de color rosa, són petites i estan molt juntes.

El label està dividit en tres lòbuls.

~ **Descripció:**

Aquesta orquídia és molt fàcil d'identificar per la forma cònica de l'espiga, de color rosat i amb una gran quantitat de petites flors apinyades. Pot créixer fins als 40 cm. Les fulles principals són de color verd clar i allargades. Creixen formant una roseta a la base i surten en direcció amunt; la tija és verda i no massa gruixuda. Les flors són oloroses i presenten un llarg esperó de més d'un centímetre dirigit cap avall. Aquestes es reuneixen formant una densa espiga relativament curta i amb forma de piràmide, normalment de color rosa intens a porpra clar, i molt rarament presenten coloracions blanquinoses.

Els tèpals externs laterals estan estesos; el central està corbat en amunt i s'ajunta amb els interns formant un casc. En una mateixa espiga tots els tèpals presenten una mateixa tonalitat de color rosat.

El label està dividit en tres parts bastant iguals de color rosa; la part central normalment presenta tonalitats blanques sense cap mena de dibuix ni puntejat. El color es va fent més intensament rosa cap a la punta dels lòbuls.

~ **Ambient:**

Viu en terreny calcari, en prats i pastures, clarianes del bosc on hi toqui el sol, marges dels camps, a les cunetes de les carreteres, pràcticament a tot arreu. És molt abundant i fàcil de trobar, i tot sovint forma grups molt nombrosos.

~ **Floració:**

Té lloc des de principis de maig a les zones baixes i fins a finals de juny a més alçada.

Gymnadenia conopsea

Caputxina, orquídia olorosa o olorífica

Els trets clau per a la identificació:

La planta és esvelta amb moltes flors.
Té petites flors rosades i perfumades.
L'esperó és molt llarg i corbat cap avall.

Descripció:

És l'orquídia més perfumada que tenim amb una olor realment agradable i intensa, fins hi tot es pot olorar a certa distància. Pot assolir els 60 cm, amb la tija verda i robusta i fulles allargades a la base, que s'enfilen també per la tija.

Les flors, rosades o de color fúcia, són petites i s'agrupen en nombre de fins a 40 ó 50, formant una espiga cilíndrica de fins a 15 cm al voltant de la tija. Els tèpals externs laterals estan estesos i els altres dirigits cap endavant, formant un petit casc de tonalitats rosades.

El label, lleugerament dividit en tres parts, és més ample que llarg, de color rosat i sense cap mena de dibuix a l'interior, però amb un rosa més pàl·lid a la base. L'esperó és la característica essencial d'aquesta orquídia —a part del perfum— ja que és molt llarg i prim, totalment corbat i dirigit cap avall.

Ambient:

Viu a la part més alta de l'Alta Garrotxa, normalment en terreny calcari i en ambients de prats o matollars, sempre que estiguin ben assolellats. Pot fer aparició en petites clarianes a l'interior de boscos com rouredes i pinedes de pi roig. No és molt abundant però es pot trobar bastant fàcilment ja que és alta i molt visible.

Floració:

Té lloc durant tot el mes de juny.

~ Serapias lingua

Llengües de gall

~ Els trets clau per a la identificació:

Els tèpals formen una caputxa acabada en punta.

Amb nervis ben visibles.

La flor té l'aspecte d'una fulla vermella penjant.

~ Descripció:

Aquesta orquídia té unes flors que semblen una fulla vermella, fet que la fa totalment diferent a les altres orquídiades. És petita, com a molt d'uns 25 cm d'alçada, amb la tija verda i un toc de vermell a la part superior. Les fulles creixen a la base i són bastant primes i llargues. Les flors apareixen en nombre reduït, 2 ó 3 alhora, i tenen aspecte de llengua de gall. Els tèpals externs i els interns estan totalment junts, tirats endavant i acabats en punta, formant un casc molt punxegut; són pàl·lids però amb els nervis ben vermellosos i visibles.

El label, tal i com ja hem explicat, és semblant a la llengua d'un gall o a una fulla penjant de color rosa violaci, amb els nervis gairebé sempre visibles. El label és més llarg que la resta de tèpals i no té cap dibuix destacable.

~ Ambient:

Es troba en indrets molt localitzats de l'Alta Garrotxa, pràcticament a qualsevol alçada fins als 1000m.

És una espècie que defuig dels terrenys calcaris, fet que la fa més abundant en altres espais naturals. La trobem generalment en petits prats ben assolellats i lleugerament humits.

És poc abundant i difícil de trobar ja que és molt baixa i a vegades les herbes i matolls del seu voltant la poden amagar. Hi ha altres indrets de la comarca on és més abundant.

~ Floració:

A la part més baixa té lloc a l'abril i fins a mitjans de maig a més alçada.

Platanthera bifolia

Orquídia blanca, platantera bifòlia

ϛ Els trets clau per a la identificació:

Els pol·linis estan col·locats paral·lelament.

L'esperó és llarg i punxegut, lleugerament corbats cap avall.

Les flors desprenen una intensa olor, especialment al capvespre i nit.

ϛ Descripció:

Aquesta orquídia assoleix fàcilment els 50 ó 60 cm; té la tija dreta i 2 grans fulles de forma ovalada i de color verd pàl·lid, situades arran de terra -d'aquí el seu nom -. Hi ha altres fulles al llarg de la tija, però són molt més petites. Les flors s'ajunten formant una llarga espiga no massa densa.

Les flors són blanquinoses amb tocs verdosos, molt flairoses i vistes de lluny semblen creus.

Els tèpals externs laterals estan estesos i el central, juntament amb els interns, formen un casc lleugerament punxegut. El label està penjant cap avall en forma de llengua i és senzill, sense divisions, llis, bastant llarg i caigut, de color verdós a la punta i blanquinós cap al centre. L'esperó és molt llarg, bastant prim, punxegut, verdós i blanquinós, i lleugerament dirigit cap avall. Els pol·linis són groguencs i petits i estan situats de forma paral·lela; aquest és el tret que ens permet identificar-la correctament.

ϛ Ambient:

Viu en tot tipus de terrenys, generalment sota els boscos de roures, faigs, pins i ocasionalment sota les aulines, quasi sempre a l'ombra i en indrets amb cert grau d'humitat. També pot fer presència en prats que no siguin molt eixuts. És una espècie bastant abundant a l'Alta Garrotxa i no és difícil de trobar pràcticament a qualsevol alçada, tot i ser més abundant a la terra baixa.

ϛ Floració:

Té lloc a partir de maig i fins a mitjans de juliol.

* Aquesta orquídia és pràcticament igual que la *P. chlorantha*; la diferència principal són els pol·linis, a *P. chlorantha* estan separats a la base, i la *P. bifolia* estan paral·lels. Per altra banda les flors de *P. bifolia* són molt oloroses, mentre que a l'altra espècie ho són poc.

Platanthera chlorantha

Orquídia verdosa, platantera de muntanya

ϛ Els trets clau per a la identificació:

Els pol·linis estan separats a la base i divergents.

L'esperó té la punta eixamplada i està lleugerament corbat cap amunt.

Les flors són poc flairoses.

ϛ Descripció:

L'orquídia verdosa pot assolir fins a 60 cm d'alçada, amb la tija dreta i bastant rígida, amb només 2 ó 3 fulles principals a la base, verdes, grosses i allargades. Les flors es reuneixen en una espiga, en nombre de 20 a 45, ben separades. Són de color blanquinós o verdoses i de lluny semblen creus.

Els tèpals externs laterals estan estesos i el central, juntament amb els interns, formen una espècie de cúpula bastant arrodonida. El label està penjant cap avall en forma de llengua i és bastant llarg, de color verd a la punta i progressivament blanc cap al centre. L'esperó és molt llarg, bastant prim, verdós i poc o molt dilatat a la punta, sovint lleugerament dirigit en amunt. Els pol·linis són groguencs i estan separats a la base, és a dir, no són paral·lels, sinó divergents.

ϛ Ambient:

Viu en tots els terrenys, normalment a l'ombra, encara que es pot trobar en prats on hi toqui el sol, normalment a sota de boscos aclarits de roures, faigs i pins, rarament en aulines. És una espècie que abunda a l'Alta Garrotxa però no excessivament, i no és difícil de trobar-la pràcticament a qualsevol alçada.

ϛ Floració:

Té lloc des de la segona quinzena de maig fins a mitjans de juliol.

* Aquestes dues orquídiades –la *P. bifolia* i la *P. chlorantha*– a vegades surten a pocs metres de distància, si us trobeu amb aquesta situació podreu diferenciar-les sobretot mitjançant la comparació dels pol·linis i també per la olor de les flors.

Orchis tridentata

Conica

Abelletes

ϛ Els trets clau per a la identificació:

Els tèpals s'ajunten formant un casc amb puntes.

A l'interior del casc té tonalitats verdoses.

El lòbul central del label té forma de ventall, blanc o rosat i puntejat de fúcsia.

ϛ Descripció:

Aquesta orquídia normalment fa uns 15 cm, tot i que pot assolir els 35 cm. Té la tija gruixuda i verda. Les fulles principals són a la base, de color verd i allargassades. Les flors són perfumades i formen una espiga densa, primer ovalada i després cilíndrica. Els tèpals interns i externs són blancs amb tonalitats rosades i s'ajunten per formar un casc amb punxes, com si estigues despenjat.

El label és blanquinós i puntejat de color rosa intens o fúcsia, i dividit en tres parts, dues amb forma d'extremitats i la tercera en forma de mitja circumferència.

ϛ Ambient:

Viu a les clarianes del bosc i en llocs oberts més aviat secs. Creix a llistonars, formacions arbustives amb romaní. Només es troba en alguns llocs molt puntuals a l'extrem oriental de l'Alta Garrotxa i àrees properes. És molt escassa i difícil de trobar.

ϛ Floració:

Té llocs a mitjans d'abril.

Orchis anthropophora *Aceras anthropophorum*

Flor de l'home penjat

ϛ Els trets clau per a la identificació:

Els tèpals formen un casc amb línies.

Les flors estan molt agrupades mirant avall.

Té forma de quatre extremitats, d'home penjat.

ϛ Descripció:

Aquesta orquídia és inconfusible, no n'hi ha cap altra que s'hi assembli i realment el nom li escau. Pot créixer fins els 40 cm però també la podem trobar de mida més petita. A la base hi podem trobar 8 ó 9 fulles allargades i verdes. Té la tija verda i plena de flors, normalment entorn de 50, que es toquen les unes amb les altres. Vista de lluny té l'aparença d'una espiga.

Els tèpals externs i interns, amb els marges rogenques, s'ajunten per les puntes per formar un casc verd amb línies rogenques. El label té forma humana amb les extremitats superiors bastant llargues. Les flors poden ser de color grogós, verdós o rogenç, amb un marge estret vermell o marró.

ϛ Ambient:

Viu en molts tipus de terreny encara que prefereix el calcari; surt als marges dels camps abandonats, a les clarianes del bosc, als llocs oberts i lluminosos i pot viure allà on l'herba sigui força alta. És bastant abundant a l'Alta Garrotxa on a vegades forma agrupacions de nombroses espigues. La trobarem a qualsevol altitud encara que és més fàcil localitzar-la a la zona baixa.

ϛ Floració:

Es dona des de finals d'abril fins a finals de maig.

Orchis simia

Monetes; flor dels simis

ϛ Els trets clau per a la identificació:

Els tèpals formen un casc punxegut.

És una flor blanquinosa amb puntejat de color rosa intens o fúcsia.

El label té quatre extremitats molt llargues i fines totalment fúcsies.

ϛ Descripció:

És una de les orquídiades més divertides que tenim a l'Alta Garrotxa ja que ens fa pensar en una colla de simis ballant. És inconfusible. Pot arribar als 40 cm encara que en trobarem des de 10 cm en amunt.

Les fulles són a la base, allargades i verdes, amb la tija gruixuda. Les flors formen una espiga densa, amb un gran nombre de flors molt juntes. És una peculiaritat el fet que comencen a florir primer les flors del cap d'amunt de l'espiga i posteriorment es van obrint en avall.

Els tèpals externs s'ajunten amb els interns formant un casc cap endavant bastant punxegut, amb línies de color rosa intens. El label és blanc al centre, amb puntejat fúcsia intens; té quatre extremitats fines i llargues que van de color rosat a porpra. Té un esperó dirigit cap avall. Si mirem a l'interior de la flor té l'aparença d'una cara amb ulls i somriure.

ϛ Ambient:

Viu en molts llocs diferents: a les cunetes de les carreteres, als marges dels camps, als antics conreus i feixes abandonades i a les clarianes del bosc. Principalment però, es troba en prats de fenal, prats de jonça i altres herbassars. La trobarem tant en llocs on hi toca el sol com a l'ombra, però sempre amb un cert grau d'humitat i en terreny calcari. És bastant abundant i fàcil de trobar pràcticament a qualsevol indret de l'Alta Garrotxa o de la comarca.

ϛ Floració:

Té lloc des de principis d'abril a la part baixa fins al juny a més alçada.

Orchis militaris

Flor dels soldats, soldadets

ϛ Els trets clau per a la identificació:

Els tèpals formen un casc punxegut amb nervis a l'interior.

La flor és rosada, amb un puntejat de color rosa intens o fúcsia.

El label té forma d'home, amb quatre extremitats arrodonides.

ϛ Descripció:

És una orquídia semblant a l'anterior (*Orchis simia*) però amb certes diferències evidents. Pot arribar als 30 ó 40 cm, encara que en trobarem a partir de 10. Les fulles estan a la base i són bastant ovalades, amples i verdes, amb la tija gruixuda. Al capdamunt trobem les flors, en nombre variable de 10 a 40 i força espaiades. Els tèpals externs s'ajunten amb els interns formant un casc cap endavant bastant punxegut i blanquinós per sobre; a la part interior dels tèpals són visibles els nervis de color rosa intens. El label és blanc amb els laterals rosats i al mig té un puntejat fúcsia; forma quatre extremitats arrodonides recordant uns braços i unes cames humanes. L'aparença d'un petit homenet, juntament amb el casc, li ha donat el nom popular de soldadet. L'espero és corbat cap avall.

ϛ Ambient:

Viu a llocs molt concrets de l'Alta Garrotxa, als conreus abandonats i a les clarianes del bosc.

La trobarem en llocs on hi toqui el sol però amb un cert grau d'humitat i sempre en terreny calcari.

És escassa i molt difícil de trobar.

ϛ Floració:

Es dona des de principis de maig fins al juny.

Orchis ustulata

Orquídia cremada, Orquis socarrat

ϛ Els trets clau per a la identificació:

La part superior de l'espiga és purpuri fosc.

Les flors són molt petites i estan molt juntes; estan perfumades.

El label és blanc o rosat amb puntejat purpuri.

ϛ Descripció:

Aquesta orquídia és la més petita de les del gènere *Orchis*, tot i així és una de les més gracioses i fins i tot pot fer pensar en una colla de petits pallassos. Pot créixer entre 10 i 30 cm, amb una tija robusta i verda amb les fulles a la base.

Les flors, en gran quantitat, cobreixen la totalitat de la part superior de la tija i són blanques o rosades, amb un puntejat purpuri. Els tèpals externs i interns formen una caputxa o un casc de color porpra fosc.

El label està dividit: té dues parts semblants a extremitats (braços) i la resta està dirigida cap avall i lleugerament partida. Té un esperó molt curt d'1 a 2 mm, també dirigit cap avall.

ϛ Ambient:

Prefereix el terreny calcari però també la podem trobar en altres tipus de terreny, preferentment a partir dels 500 m.

La trobarem normalment en prats o a les clarianes de boscos molt esclarissats. Esporàdicament pot formar poblaments amb forces exemplars, però normalment la trobem en petites quantitats. No és gaire abundant encara que surt en diferents indrets de l'Alta Garrotxa.

ϛ Floració:

Succeeix a finals de maig i juny.

Orchis coriophora martrinii

Orquídia de les xinxes

🔗 Els trets clau per a la identificació:

El marge del label és de color vermell fosc.

L'esperó és corbat cap avall.

El dibuix presenta punts vermells.

🔗 Descripció:

És una orquídia que desprèn una olor desagradable. Creix entre els 20 i 25 cm, amb una tija verda i unes quantes fulles a la base, bastant primes i llargues.

Les flors, en nombre de 20 a 40, estan bastant juntes, apinyades a la part superior de la tija en forma d'una densa espiga. Els tèpals externs i interns estant junts, formant un casc cap endavant i acabat en punxa; normalment són apreciables els nervis. El label està dividit en tres parts, amb el lateral de color vermell fosc i el centre un xic més pàl·lid o rosat. El dibuix del label està format per punts vermells repartits sobre la superfície rosada. Té un esperó bastant gruixut, rosat, més llarg que el label i corbat cap avall.

🔗 Ambient:

Viu en terrenys més aviat secs però amb un cert grau d'humitat, en clarianes de bosc i prats i a qualsevol alçada. No és massa abundant a l'Alta Garrotxa encara que, si la trobem, normalment forma grups de nombroses espigues. En altres indrets de la Garrotxa és extremadament abundant i fàcil de trobar.

🔗 Floració:

Té lloc entre finals de maig i principis de juny.

Orchis coriophora fragrans

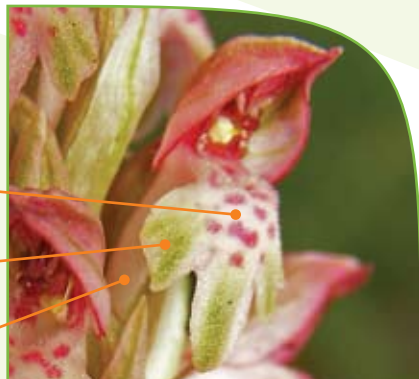
Orquídia perfumada

⌘ Els trets clau per a la identificació:

El dibuix presenta punts vermells.

El marge del label és blanquinós, amb traces verdes.

L'esperó és corbat cap avall i tan llarg com el label.

⌘ Descripció:

És una orquídia molt semblant a l'anterior; de fet es poden considerar com a varietats de la mateixa espècie tot i que tenen algunes característiques diferents. Aquesta orquídia desprèn una olor agradable i a vegades molt perfumada, que recorda la vainilla. La tija arriba a assolir els 20 ó 25 cm, amb unes quantes fulles a la base, bastant primes i llargues. Les flors normalment estan més espaiades que les de l'Orchis coriophora martrinii i potser en menys quantitat.

Els tèpals externs i interns estan junts, formant un casc cap endavant i acabat en punxa; ressalten clarament els nervis de color verdós. El label està dividit en tres parts, amb el lateral blanquinós o rosat pàl·lid i amb traces de color verd, clau per diferenciar-la de l'Orchis coriophora martrinii. El centre del label també és pàl·lid o rosat, format per punts vermells repartits per sobre la superfície. Té un esperó bastant gruixut, rosat o blanquinós i corbat cap avall, tan llarg com el label o poc més.

⌘ Ambient:

Viu en els mateixos ambients que l'Orchis coriophora martrinii, és a dir, en terrenys més aviat eixuts, en prats i clarianes del bosc. És bastant escassa a l'Alta Garrotxa i un xic més abundant en altres indrets de la Garrotxa.

⌘ Floració:

Té lloc entre finals de maig i principis de juny.

* Les dues plantes que hem diferenciat dins el grup d'Orchis coriophora són considerades, per alguns botànics, espècies diferents. En el nostre cas les considerem varietats d'una mateixa planta, ja que tot i que a grans trets és evident que hi ha grans semblances, són fàcilment diferenciables. No és rar trobar individus intermitjos entre les dues formes, de manera que no es pugui determinar a quina de les dues subespècies corresponen.

Orchis mascula

Orquídia de muntanya, orquídia mascle

ϛ Els trets clau per a la identificació:

La part de dalt de la tija és rogenca.

L'esperó està dirigit sempre cap amunt.

Els tèpals són purpuris o d'un rosa intens, amb groc o blanc a l'interior.

ϛ Descripció:

És una orquídia grossa i robusta, que embelleix els pendents d'herba de les zones més altes de l'Alta Garrotxa. Pot arribar a créixer fins assolir 50cm d'alçada. Les fulles principals són a la base, allargades i bastant grosses, arribant fins a 20 cm. La tija és verda a la base i gradualment es torna rogenca. Les flors es troben en una espiga cilíndrica, en nombre de 6 a 20 i desprenen una olor que recorda l'orina. Les flors són de color purpuri o rosat i molt excepcionalment poden ser blanques. Els tèpals externs estan dirigits cap amunt i els interns formen un casc; tots són de color rosa intens o purpuri. El label és vellutat, dividit en tres parts i amb els laterals lleugerament dentats o en forma de serra; és de color rosa i té, a la part central, tonalitats blanques o groguenques amb puntejat rosat. El lòbul central és més llarg que els laterals.

L'esperó sempre està dirigit cap amunt, aspecte clau per identificar-la correctament.

ϛ Ambient:

Viu en tot tipus de terreny i la trobem a les zones més altes de l'Alta Garrotxa, a les pastures i clarianes del bosc on hi toqui el sol. No és massa abundant però quan la trobem generalment hi ha bastants exemplars.

ϛ Floració:

L'època més ideal per trobar-la és la segona quinzena de maig, tot i que pot florir des de finals d'abril fins a mitjans de juny.

ϛ Important:

També pot ser de color blanc sense puntejat. L'esperó corvat amunt. La planta de color blanc és molt escassa i difícil de trobar a l'Alta Garrotxa.

Orchis sambucina

Dactylorhiza sambucina

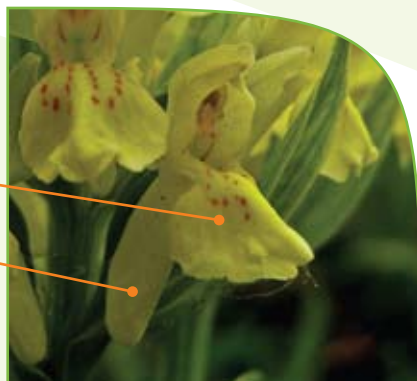
Orquídia sambucina

ϛ *Els trets clau per a la identificació:*

La flor és normalment groga amb puntejat vermell.

L'esperó fa aproximadament 1,2 cm, sempre corbat en avall.

La flor fa una feble olor que recorda a la del saüc.

ϛ *Descripció:*

Aquesta orquídia no és massa gran i com a màxim assoleix els 30 cm. Té la tija gruixuda i robusta, amb un interior buit; és de color verd. Les fulles principals són a la base, de color verd clar i sense taques.

Les flors són de color groc i formen una espiga bastant atapeïda amb un nombre reduït de flors. Dos dels tèpals externs estan corbats enlaire i enrere, i el tèpal central s'ajunta amb els tèpals interns formant un casc. El label és arrodonit i s'insinuen tres lòbuls, de groc o groc pàl·lid amb punts no massa grossos de color vermell. Més rarament pot ser de color purpuri intens o rosat; en aquest cas el marge dels punts és resseguit per una tonalitat groga. L'esperó és bastant gruixut, poc punxegut i corbat cap avall.

ϛ *Ambient:*

Només creix en ambients subalpins, en prats humits i normalment a ple sol. A l'Alta Garrotxa només viu en alguns llocs molt localitzats de les zones més altes. És difícil de trobar.

ϛ *Floració:*

Té lloc a finals de maig i principis de juliol. En altres indrets del Pirineu, quan floreixen ho fan abundantment, arribant a omplir prats sencers amb les seves flors; a l'Alta Garrotxa però, normalment es troben escampades i rarament formen grans grups.

ϛ *Important:*

També pot ser de color vermell o purpuri i llavors el puntejat vermell està rodejat d'una tonalitat groga. Les bràctees són porpres i l'esperó també el té corbat en avall. La planta amb flors vermelles és extremadament rara a la nostra comarca.

Orchis majalis

Orquídia de maig

🔗 Els trets clau per a la identificació:

Les bràctees estan tenyides de color purpuri.

El lateral del label té una franja ampla fúcsia.

L'esperó és gruixut i corbat cap avall.

🔗 Descripció:

És una orquídia alta que pot arribar fins als 40 cm. La tija és verda a la base i més amunt es torna rogenca o porpra. Les fulles, en nombre de 4 a 8, són bastant amples i amb taques fosques a la base; algunes, més allargades, creixen tija amunt. Les flors s'agrupen en una espiga densa de 5 a 10 cm de llargada, primer amb forma piramidal i més tard cilíndrica. El color va des d'un rosa intens fins a un porpra fosc. Els tèpals externs laterals estan estesos cap amunt, com si fossin orelles de llebre; els altres estan dirigits cap endavant formant un casc; tots ells presenten tons roses o fúcsia.

El label, lleugerament dividit en tres parts, és bastant ample i té tota una franja de rosa intens al lateral, que es va difuminant cap al centre fins assolir el color blanc. El dibuix consisteix en ratlles i punts de rosa intens o fúcsia.

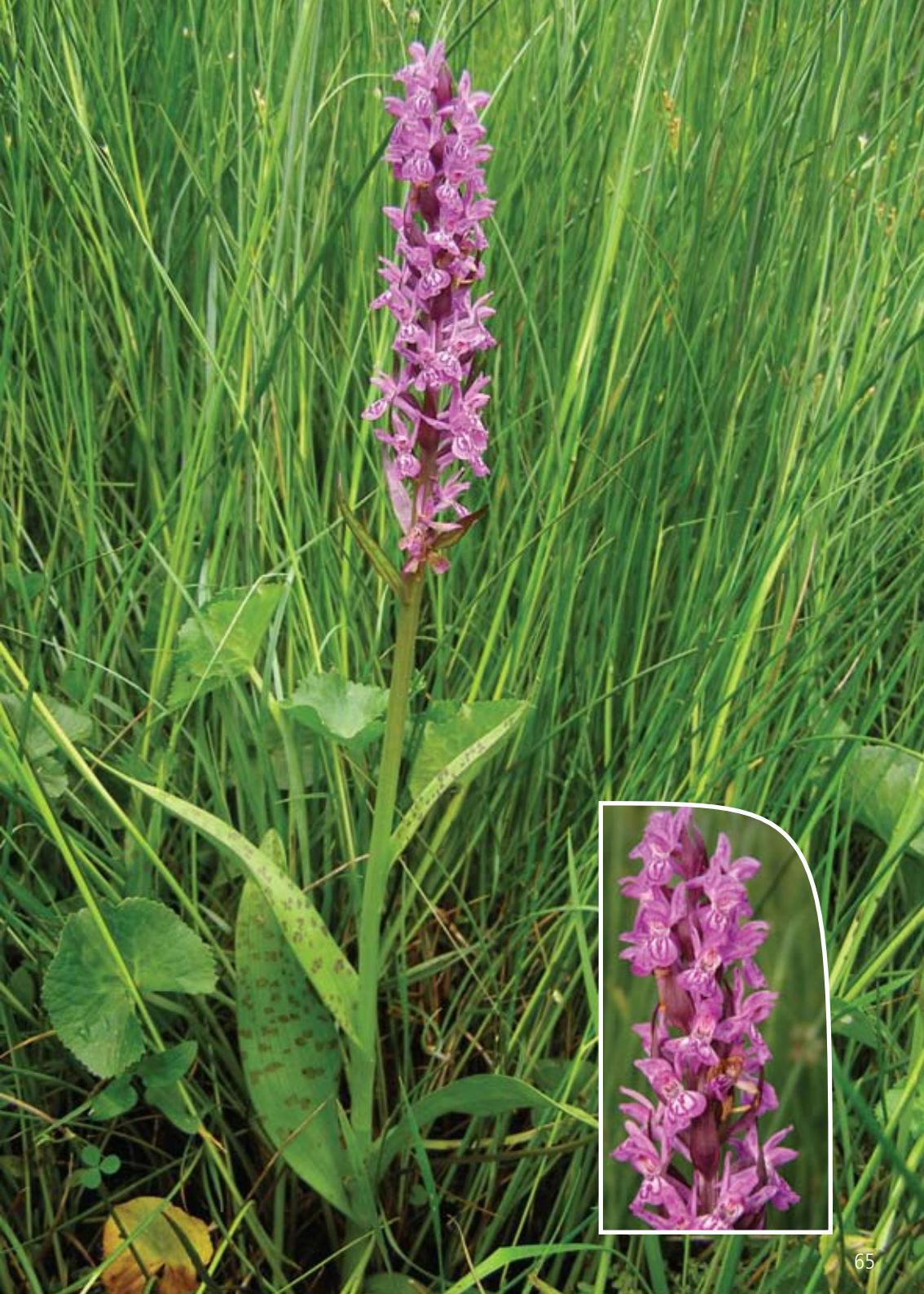
L'esperó és cònic, gruixut i es corba lleugerament cap avall.

🔗 Ambient:

Viu a la part més alta de l'Alta Garrotxa, en terrenys molt humits o en terrenys permanentment xops, com ara molleres, i sempre a ple sol. Aquests requeriments fan que la seva presència sigui escassa.

🔗 Floració:

Té lloc a finals de maig i principalment al juny; encara que és digui orquídia de maig, a l'Alta Garrotxa floreix havent entrat el mes de juny.

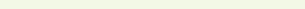

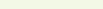
Orchis maculata Meyeri

Orquídia rosada

ϛ Els trets clau per a la identificació:

Les fulles bràctees són verdoses amb el lateral rogenç.

El label és tot ell rosat pàl·lid amb punts i línies de rosa fúcsia.

L'índex labelar és superior a 1,35.

ϛ Descripció:

És una orquídia prima i alta que pot assolir fàcilment els 50 cm. La tija és verda i a la base trobem les fulles allargades, normalment amb taques fosques. Fa una espiga de 5 a 15 cm amb un nombre de 20 a 50 flors, densa i amb una olor agradable i suau. Les flors són de color rosa pàl·lid; els tèpals externs laterals estan estesos cap enrere i els altres tèpals estan dirigits cap endavant, formant una caputxa, tots ells amb tons rosats i punts i ratlles fúcsies. El label està dividit en tres parts; el lòbul mitjà ultrapassa els lòbuls laterals que són més arrodonits, tot de rosa pàl·lid i recobert de ratlles i punts de rosa intens o fúcsia. L'esperó rosat es corba lleugerament cap avall.

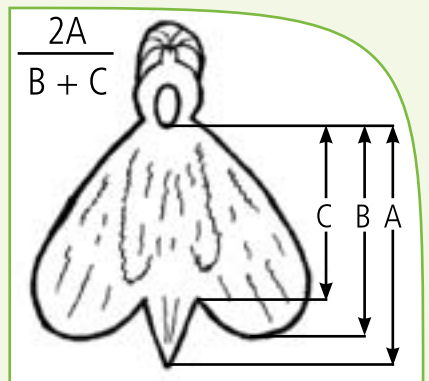
ϛ Ambient:

Viu a gran part de l'Alta Garrotxa, des de la terra baixa fins al cims, en terreny bàsicament calcari, en clarianes, en els prats i marges, preferint clarament els terrenys molt humits o xops. És molt abundant i comuna i per tant molt fàcil de trobar.

ϛ Floració:

Finals de maig, juny i a les parts més altes fins a mitjans de juliol

* És molt difícil de distingir de l'orquídia *Orchis maculata*, de la qual es considera que és una subespècie o varietat. La manera més eficaç és fent servir - encara que sembli increïble - una fórmula matemàtica per distingir l'anomenat índex labelar.

Fórmula per calcular l'índex labelar.

Orchis maculata

Orquídia tacada

Ϸ Els trets clau per a la identificació:

Les bràctees són verdoses amb el lateral rogenc.

El label és tot ell rosat pàl·lid amb punts i línies de rosa fúcsia.

L'índex labelar és inferior a 1,35.

Ϸ Descripció:

És una orquídia alta que pot assolir fàcilment els 50 cm. La tija és verda, plena, fràgil i flexuosa. A la seva base hi trobem unes fulles allargades, normalment amb taques fosques, rodones i plenes. Fa una espiga de 5 a 15 cm amb un nombre de 20 a 50 flors, densa i amb una olor agradable i suau.

Les flors són de color rosa pàl·lid, tot i que no és rar trobar individus amb flors blanques o rosa intens. Els tèpals externs laterals estan estesos cap enrere i els altres tèpals estan dirigits cap endavant formant una caputxa allargada, tots ells amb tons rosats i punts i ratlles fúcsies.

El label és molt ample respecte la llargada; presenta tres petits lòbuls i la punxa que forma la part del mig és bastant curta, sense sobresortir gaire de les altres dues parts, que són més arrodonides. Tot és de color rosa pàl·lid i recobert de ratlles i punts de rosa intens o fúcsia. L'esperó també és rosat i és corba lleugerament cap avall.

Ϸ Ambient:

Viu a gran part de l'Alta Garrotxa, més aviat cap a les zones altes, en terreny bàsicament calcari, en clarianes de bosc i en els prats; prefereix clarament els terrenys molt humits o xops. No és tan abundant com la *O. maculata* subsp. *meyeri* però es pot trobar amb relativa facilitat.

Ϸ Floració:

Té lloc des de finals de maig a mitjans de juliol

* És molt difícil de distingir de *O. maculata* subsp. *meyeri* que és pràcticament igual. Per fer-ho hem de fer servir l'índex labelar. (Vegeu la fitxa de *O. maculata* subsp. *meyeri*). Aquestes dues orquídiades són considerades subespècies i tenen gran facilitat per barrejar-se entre elles i produir formes de transició.

Nigritella nigra

Botonets negres

Ϸ Els trets clau per a la identificació:

L'espiga és de color roig negrós.

La flor té aspecte d'una estrella.

Les flors estan molt juntes i apretades.

Ϸ Descripció:

Podríem dir que aquesta orquídia és de les més menudes que hi ha a l'Alta Garrotxa, com a molt la tija arriba a uns 20 cm d'alçada encara que normalment no sobrepassa els 15; és verda i amb un toc vermell a la part superior. Les fulles creixen a la base en nombre de fins a 10 i són bastant primes i llargues. Les flors estan molt juntes i apretades, formant una inflorescència compacta de color roig fosc. Totes les parts de la flor, els tèpals externs, els interns i el label, són del mateix color i molt semblants pel que fa a la forma i la mida. Si observem detalladament una flor veurem que té forma d'estrella de 4 puntes. Té un mínuscul esperó d'1 mm aproximadament, molt difícil d'observar per la seva petitesa. Les flors desprenen una intensa olor de vainilla.

Ϸ Ambient:

És una orquídia típica de les valls pirinenques, on a vegades forma poblaments de certa importància, però a l'Alta Garrotxa és molt escassa, només algun exemplar a les parts més altes i cap a l'extrem occidental. Viu als prats i a les pastures amb herba baixa on sobresurt el seu barret de color roig fosc.

Ϸ Floració:

Normalment té lloc al juliol i a vegades al principi d'agost.

Epipactis atrorubens

Epipactis rogenca

ϛ Els trets clau per a la identificació:

Els tèpals interns i externs són de mida semblant.

La flor és de mida petita i de color púrpura intens, amb groc al mig.

El label és petit i té dues protuberàncies rugoses a sobre.

ϛ Descripció:

És una orquídia que destaca pel seu color vermell i per la seva alçada, arribant als 50cm. És molt fàcil de reconèixer; les fulles creixen oposades des de la base, al llarg de la part inferior de la tija. Són aspres, amb els nervis molt evidents i de color més intens a la part inferior. Les flors, lleugerament oloroses, apareixen en una espiga en nombre de 5 a 20; són petites i vistoses, de color púrpura intens, lleugerament penjades cap avall; en destaquen els òrgans reproductius de color groc situats al mig. Els tèpals externs i interns són semblants pel que fa a mida i color i moltes vegades estan lleugerament tancats. El label normalment és més petit que els tèpals, característica pròpia del gènere *Epipactis*. El label és característic per les dues protuberàncies rugoses situades a sobre, que recorden als replecs d'una nou pelada. No presenta cap mena de dibuix.

ϛ Ambient:

Viu a pocs llocs de l'Alta Garrotxa, entre els 400 i els 1200 m aproximadament, en terrenys bàsicament calcari i prefereix el terra pedregós. Es pot trobar a les tarteres que tinguin terra barrejada i també es pot trobar a pinedes de pi roig i rouredes esclarissades. És poc abundant però fàcil de veure pel color púrpura intens.

ϛ Floració:

El juliol és el millor mes per trobar-la florida.

Epipactis helleborine

Epipactis de fulla ampla

ϛ Els trets clau per a la identificació:

La flor és de mida petita, amb tonalitats verdoses i rosa pàl·lid.

Els tèpals interns i externs són bastant semblants pel que fa a la mida.

El label normalment és més petit que els tèpals i porta dues protuberàncies a sobre.

ϛ Descripció:

És una orquídia que no destaca pels seus colors i per això passa desapercebuda tot i ser bastant alta; pot assolir més de 50 cm d'alçada. La tija, en començar a créixer, ja té un gran nombre de poncelles a la part superior, formant una densa espiga; la part superior està corbada com un bastó. Les fulles creixen a la part inferior de la tija però no arran del terra i són amples, verdes i amb nervis ben visibles. L'espiga de flors, una vegada aquestes es van obrint, és llarga i esvelta, amb les flors espaiades i amb un nombre molt variable, de 2 a 50. Les flors són petites, de color rosa pàl·lid i tonalitats verdes.

Els tèpals externs són petits i més verds que els interns, que són rosats; a vegades estan lleugerament tancats. El label és més petit que els tèpals, fet que la diferencia de la majoria d'orquídiades, on el label sol ser més gros. El label té dues protuberàncies a sobre sense cap mena de dibuix i l'interior és de color marró fosc.

ϛ Ambient:

Viu en indrets bastant localitzats de l'Alta Garrotxa, entre els 400 i els 1000 m aproximadament, en terreny bàsicament calcari. Normalment apareix en clarianes, en alzinars esclarissats o als límits del bosc, on hi troba sol i ombra. És poc abundant i sovint passa desapercebuda si no la coneixem.

ϛ Floració:

Normalment té lloc durant juny i juliol.

Índex d'orquídiess

L'ordre de les fitxes segueix un criteri d'agrupament segons el gènere, de manera que es poden comparar espècies similars amb facilitat, tan sols girant algunes pàgines.

NOM CIENTÍFIC	NOM COMÚ	PÀGINA
<i>Barlia robertiana</i>	Mosques grosses; bàrlia	8
<i>Ophrys fusca</i>	Mosques negres; Abellera fosca	10
<i>Ophrys sphegodes</i>	Abellera aranyosa	12
<i>Ophrys lutea</i>	Mosques grogues; abellera groga	14
<i>Ophrys insectifera</i>	Mosquera; abellera mosquera	16
<i>Ophrys bertolonii</i>	Abellera catalana	18
<i>Ophrys scolopax</i>	Abellera becada	20
<i>Ophrys apifera</i>	Flor d'abella; mosques d'ase; abellera	22
<i>Limodorum abortivum</i>	Clavell violaci	24
<i>Listera ovata</i>	Orquídia de fulles rodones	26
<i>Cephalanthera longifolia</i>	Curraia blanc	28
<i>Cephalanthera damasonium</i>	Curraia grogós o groc	30
<i>Cephalanthera rubra</i>	Curraia vermell	32
<i>Neottia nidus-avis</i>	Neòtia; Magraneta borda	34
<i>Anacamptis pyramidalis</i>	Barret piramidal; flor caputxina	36
<i>Gymnadenia conopsea</i>	Caputxina; orquídia olorosa o olorífica	38
<i>Serapias lingua</i>	Llengües de gall	40
<i>Platanthera bifolia</i>	Orquídia blanca; platantera bifòlia	42
<i>Platanthera chlorantha</i>	Orquídia verdosa; Platantera de muntanya	44
<i>Orchis tridentata</i> sub. <i>Conica</i>	Abelletes	46
<i>Orchis anthropophora</i>	Flor de l'home penjat	48
<i>Orchis simia</i>	Monetes; flor dels simis	50
<i>Orchis militaris</i>	Flor dels soldats; soldadets	52
<i>Orchis ustulata</i>	Orquídia cremada; Orquis socarrat	54
<i>Orchis coriophora</i>	Orquídia de les xinxes	56
<i>Orchis coriophora</i> sub. <i>fragans</i>	Orquídia perfumada	58
<i>Orchis mascula</i>	Orquídia de muntanya; orquídia mascle	60
<i>Orchis sambucina</i>	Orquídia sambucina	62
<i>Orchis majalis</i>	Orquídia de maig	64
<i>Orchis maculata</i> sub. <i>Meyeri</i>	Orquídia rosada	66
<i>Orchis maculata</i>	Orquídia tacada	68
<i>Nigritella nigra</i>	Botonets negres	70
<i>Epipactis atrorubens</i>	Epipactis rogenca	72
<i>Epipactis helleborine</i>	Epipactis de fulla ampla	74

Llistat per ordre de floració

Aquesta llista mostra l'ordre de floració aproximada de les espècies a mesura que avança la temporada. Des del març i fins a l'agost tenim sis mesos d'orquídies, amb el mes de maig com el més abundant tant en nombre d'espècies com en quantitat. Cal tenir en compte que els mesos indicats són aproximats i en funció de les condicions climatològiques la floració pot variar d'un any a l'altre.

NOM CIENTÍFIC	NOM COMÚ	FLORACIÓ
<i>Barlia robertiana</i>	Mosques grosses; bàrlia	Març-abril
<i>Ophrys fusca</i>	Mosques negres; Abellera fosca	Març-abril
<i>Orchis tridentata</i>	Abelletes	Abril
<i>Ophrys sphegodes</i>	Abellera aranyosa	Abril-maig
<i>Orchis anthropophora</i>	Flor de l'home penjat	Abril-maig
<i>Serapias lingua</i>	Llengües de gall	Abril-maig
<i>Neottia nidus-avis</i>	Neòtia; Magraneta borda	Abril-juny
<i>Orchis simia</i>	Monetes; flor dels simi	Abril-juny
<i>Ophrys lutea</i>	Mosques grogues; abellera groga	Maig
<i>Ophrys bertolonii</i>	Abellera catalana	Maig
<i>Ophrys scolopax</i>	Abellera becada	Maig
<i>Limodorum abortivum</i>	Clavell violaci	Maig
<i>Cephalanthera longifolia</i>	Curraïà blanc	Maig
<i>Orchis mascula</i>	Orquídia de muntanya; orquídia mascle	Maig
<i>Orchis sambucina</i>	Orquídia sambucina	Maig
<i>Orchis militaris</i>	Flor dels soldats; soldadets	Maig-juny
<i>Ophrys insectifera</i>	Mosquera; abellera mosquera	Maig-juny
<i>Ophrys apifera</i>	Flor d'abella; mosques d'ase	Maig-juny
<i>Cephalanthera damasonium</i>	Curraïà grogós o groc	Maig-juny
<i>Anacamptis pyramidalis</i>	Barret piramidal, flor caputxina	Maig-juny
<i>Orchis ustulata</i>	Orquídia cremada; Orquis socarrat	Maig-juny
<i>Orchis majalis</i>	Orquídia de maig	Maig-juny
<i>Orchis coriophora sub.fragans</i>	Orquídia perfumada	Maig-juny
<i>Orchis coriophora</i>	Orquídia de les xinxes	Maig-juny
<i>Cephalanthera rubra</i>	Curraïà vermell	Juny
<i>Gymnadenia conopsea</i>	Caputxina; orquídia olorosa o olorífica	Juny
<i>Listera ovata</i>	Orquídia de fulles rodones	Maig-juliol
<i>Platanthera bifolia</i>	Orquídia blanca; platantera bifòlia	Maig-juliol
<i>Platanthera chlorantha</i>	Orquídia verdosa; Platantera de muntanya	Maig-juliol
<i>Orchis maculata sub. Meyerii</i>	Orquídia rosada	Maig-juliol
<i>Orchis maculata</i>	Orquídia tacada	Maig-juliol
<i>Epipactis helleborine</i>	Epipactis de fulla ampla	Juliol
<i>Epipactis atrorubens</i>	Epipactis rogenca	Juliol
<i>Nigritella nigra</i>	Botonets negres	Juliol-agost

Per saber-ne més

Alguns països d'Europa com Alemanya, Gran Bretanya, França i altres, existeix des de fa molts anys una gran passió per les orquídiades silvestres d'Europa, fet que ha comportat l'edició de nombrosos llibres en els seus respectius països dedicats aquest tema; al nostre país l'interès per aquestes flors també es cada vegada més gran.

Podeu trobar més informació a les següents publicacions que també s'han utilitzat per confeccionat aquesta guia:

Guia de camp de les orquídiades de Catalunya, d'Hilari Sanz i Josep Nuet (Monblanc-Martí); permet identificar les orquídiades de Catalunya.

Orquídiades silvestres de Catalunya, d'Hilari Sanz (Pòrtic); es tracta d'una mini guia molt bàsica i senzilla.

Guia de las orquídeas de España y Europa, de Pierre Delforge (Lynx); és sens dubte la guia més completa que hi ha actualment, amb unes 500 orquídiades d'Europa amb les seves corresponents fotografies.

Guia de las flores alpinas de Europa, de Christopher Grey-Wilson / Marjorie Blamey (Omega); és una guia que tracta les flors alpines -a partir de 1000 m. d'altitud- i per tant inclou unes 40 espècies d'orquídiades; és un llibre recomanable si també us agrada identificar la flora de muntanya.

A **Internet** també trobareu moltes webs dedicades a les orquídiades; moltes són d'aficionats que mostren les seves troballes; d'altres són de caire més científic. En ambdós casos, només és tracta de posar el nom al buscador i el resultat serà sorprenent. Si poseu el terme "orquídiades" en altres llengües, per exemple anglès o francès, llavors el resultat serà molt més ampli i podreu comprovar el gran entusiasme que generen a Europa.

Agraïments

A la meua dona per la seva ajuda, paciència i recolzament en tots aquest anys.

A en Miquel, la Inés i la Sara del Consorci de l'Alta Garrotxa per creure en un bon principi en aquest projecte, sense ells aquest llibre no hauria vist la llum.

A la Fundació Territori i Paisatge, pel seu suport.

Per en Toni M. una de les persones amb més sensibilitat envers la natura que he conegut mai.

